

Antoni Rodríguez Mir

Pac qui deu

Antoni Rodríguez Mir

Pac qui deu

Coberta: Xisco Carrascosa a partir d'un dibuix publicat per
Ramon Rosselló Vaquer a *Delinqüència i repressió a Mallorca* (s. XVI-XVII)

Primera edició: novembre de 2020

Edició digital: gener de 2021

© Antoni Rodríguez Mir, 2020

© D'aquesta edició:

carrer de Joan Bauçà, 33 - 1r | 07007 Palma (Mallorca)

editorial@leonardmuntanereditor.cat

www.leonardmuntanereditor.cat

Maquetació e-book: Susana Cardona

e-ISBN: 978 - 84 - 17833-73-2

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot dur a terme amb l'autorització dels seus titulars, a part de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar-ne o escanejar-ne fragments.

TAULA

[CAPÍTOL I](#)

[CAPÍTOL II](#)

[CAPÍTOL III](#)

[CAPÍTOL IV](#)

[CAPÍTOL V](#)

[CAPÍTOL VI](#)

[CAPÍTOL VII](#)

[CAPÍTOL VIII](#)

[CAPÍTOL IX](#)

[CAPÍTOL X](#)

[CAPÍTOL XI](#)

[CAPÍTOL XII](#)

[CAPÍTOL XIII](#)

[CAPÍTOL XIV](#)

[CAPÍTOL XV](#)

[CAPÍTOL XVI](#)

[CAPÍTOL XVII](#)

[CAPÍTOL XVIII](#)

[CAPÍTOL XIX](#)

[CAPÍTOL XX](#)

[CAPÍTOL XXI](#)

[CAPÍTOL XXII](#)

[CAPÍTOL XXIII](#)

[CAPÍTOL XXIV](#)

[CAPÍTOL XXV](#)

[CAPÍTOL XXVI](#)

[CAPÍTOL XXVII](#)

[CAPÍTOL XXVIII](#)

[CAPÍTOL XXIX](#)

[CAPÍTOL XXX](#)

[CAPÍTOL XXXI](#)

[CAPÍTOL XXXII](#)

[CAPÍTOL XXXIII](#)

[CAPÍTOL XXXIV](#)

[CAPÍTOL XXXV](#)

[CAPÍTOL XXXVI](#)

[CAPÍTOL XXXVII](#)

[CAPÍTOL XXXVIII](#)

[CAPÍTOL XXXIX](#)

[CAPÍTOL XL](#)

[CAPÍTOL XLI](#)

[AGRAÏMENTS](#)

Havem de viura tota la vida agraviats i sufrir los oprobis de los cavallers y homes de honor? O maledesventura, privació de nostra comú llibertat y franquesa! O dur jou i áspera servitud! Ab quanta superbi som menyspreat!... Mostrem-los com ja no podem sufrir major tiranía, donemt-los entendre que som hòmes que sabem defensar nostres drets y posar las vidas per nostres llibertats!

JOAN CRESPI, desembre de 1520

CAPÍTOL I

19 de setembre de 1520

Eren mals temps per viure, i més a casa de pobre. En Pere Negre sortí de la casa, un edifici de pedra de dues plantes i coberta d'un aiguavés, per un portal rodó de marès, senzill, com tot en aquella llar. Portava una torxa encesa a la mà. Passà vora el coll de la cisterna, travessà la clastra, enmig de la qual destacava, a besllum d'una nit estelada, l'ombra d'un lledoner, i entrà a la pallissa.

De l'estable, un edifici separat del cos principal, vora el qual hi havia la soll i el forn on coïen el pa quan tenien farina, en sortí amb el mul fermat amb el ramal i el menà fins al carro. Era urgent arreglar la teulada. Passada per ull en un indret, amb l'arribada de les pluges, si encara vivien a Son Pelat, el mul correria seriós perill.

A la llum de la torxa féu recular la bèstia mentre aquesta amollava un renill. En Pere, un home de braços musculosos i estatura mitjana, amb el cap rapat, coll gruixut, nas aguilenc i ulls marrons com la terra on havia nascut, enganxà el mul al carro, li posà la cabeçada i ajustà la ventrera passant la corretja per davall l'animal.

Era fosca nit. La lluna, en quart minvant, era un fil d'argent gairebé imperceptible, penjant d'una cúpula poblada d'estels. Na Jerònima i ell s'havien llevat abans que cantés el gall. Havia de partir cap a Inca com més aviat millor. El camí era llarg i s'havia d'aturar a sa Pobla a recollir en Miquel, tal com havien quedat.

Enmig de la clastra, a les fosques, el solitari lledoner semblava vigilar els seus moviments. Un arbre centenari, immens, del

qual, talment el mannà bíblic, la família n'aprofitava gairebé tot, des de la fusta, per fer els mànecs de les eines per al conreu, a la rama com a farratge per al bestiar o els fruits per a consum humà.

En Pere Negre era el cap d'una família pagesa, propietari d'una petita possessió, Son Pelat, no gaire llunyana de la vila de Muro. Terra eixuta. Un tros erm a prop de l'albufera, que no servia ni per malviure.

Estaven arruïnats. Males anyades en el conreu del blat i la manca d'aigua significarien, ofegats pels deutes, o malvendre's la casa i la terra de Son Pelat o tornar-les al baró de Pedraforta, l'anterior propietari. Les hi reclamava des de feia temps per no haver satisfet uns interessos que a en Pere li semblaven terriblement abusius.

Obligat per les circumstàncies havia venut els dos esclaus que l'ajudaven en les tasques del camp a un preu molt inferior al del seu valor. Ara seria ell qui es veuria forçat a treballar per a altri.

Mentre l'home preparava el carro, na Jerònima anava fent, entre la llar de foc i la pica d'escurar, per acabar d'enllestir una mica de menjar per al seu marit. Per al camí i per als dos dies que passaria fora.

—Vaig a dir adeu als nins —digué l'home.

—No els despertis. És prest perquè s'aixequin, sobretot els menuts —contestà ella, mentre s'eixugava les mans amb un drap i posava unes verdures a bullir.

—No passis ànsia. Aniré amb compte. Vull veure com se troba en Joan.

En Pere il·luminà el pas amb un llum d'oli i pujà l'escala que duia a la cambra del pis superior, destinat als dormitoris, vora la sala on acumulava la palla per al bestiar. Obrí la porta de l'habitació i hi pegà una ullada. A dins, les màrfegues amb matalassos farcits de palla eren ocupades pels quatre fills. En Joan, el major, na Francina, la petita, i en Sebastià i n'Antoni, els

bessons. La sala es trobava tranquil·la. Només l'olor de sofre cremat que envaïa l'estança indicava que alguna cosa no anava com calia. S'acostà a un dels jaços on descansava, amb una bosseta plena d'all's penjada al coll per espantar els moscards, el major dels seus fills. S'assegué a l'espona del llit i amb el palmell de la mà li tocà el front. Semblava que la febre havia minvat.

En Joan havia emmalaltit dos mesos enrere i, malgrat que els remeis de l'apotecari fessin efecte, no seria fins més endavant que les febres del fill gran s'apagarien del tot. Les aigües estancades de l'albufera, els dies de calor sufocant, d'una humitat ofegadora, i els moscards que s'hi havien acarnissat, sobretot en l'infant, eren els culpables que hagués pres mal.

Tot i que no havia estat el primer cop que el fill l'havia acompanyat a segar i recollir bova, una planta robusta que venien posteriorment a altres per fer barraques, llenderes i vencills, l'allot caigué malalt. Color esgrogueït, ventre inflat i febres intermitents n'havien estat el resultat. En Pere se sentia culpable de la malaltia del fill, però què podia fer, si en necessitava les mans per treballar? La terçana era la maledicció dels pobles que envoltaven l'albufera, i no se n'escapava ningú. Des dels infants d'uè fins als allots més grans. S'hauria estimat més caure malalt ell altre cop que no que ho fes el fill, el qual, amb nou anys, i sense la força dels esclaus que l'ajudaven en les feines del camp, s'havia convertit en el seu reforç primordial.

—Què voleu, mon pare? —en Joan s'havia despert just sentir l'entrada d'en Pere a la sala.

—Bon dia, Joan. Com te trobes? —digué, amb to preocupat.

—Millor. Molt millor. Què feis? —demanà el fill mentre se li dibuixà un somriure trist a la cara.

—Res. He pujat a veure't abans de partir cap a Inca. No tornaré fins demà i volia saber com estaves —explicà en Pere, amb ulls entondrits.

—Anau tranquil. Estic millor, i ja veureu com en tornar vos podré ajudar de nou. Hi anau amb el mul?

—És clar, el necessit per dur la càrrega. Però no parlis, ara. Descansa. No sigui cosa que despertem els teus germans. Fes bonda i creu ta mare.

—Sempre en faig —va dir el nin, mentre un somriure se li tornava dibuixar i, incorporat, s'aferrava al tors de l'home—. Adeu, mon pare.

—Fins demà —el pagès acarona els cabells del fill i li besà el front, afectuosament. Abandonà la cambra i baixà l'escala.

—Dorm? —demanà na Jerònima.

—No. Està despert —digué en Pere, acostant-se a la dona—. He parlat amb ell. Sembla que se troba millor. Me'n vaig més tranquil. I una altra cosa, ves alerta. No te fiïs dels desconeguts. Darrerament n'hi ha molts que ronden per aquí. Si en veus cap, tancau-vos dins la casa i no sortiu per res. Demà tornaré i esper dur bones noves. A més, miraré de vendre l'aviram, a veure si trec alguns doblers. Ens faran falta abans no venguin els homes del baró a cobrar el deute.

Es besaren i, en separar-se, la dona, amb semblant seriós, de preocupació, allargà la senalla amb el menjar que havia preparat i li digué:

—No passis ànsia. Qui ha d'anar amb compte sou vosaltres dos, pel que pugueu trobar pel camí. Segur que aquí estarem bé. És necessari que no tornis fins demà?

—Sí. No queda més remei.

L'home no donà més explicacions. La parella es tornà a besar i ell sortí de la casa. Havia deixat el carro carregat amb les gàbies, llest per marxar. Anava al mercat que cada dijous se celebrava a Inca. Tenia previst arribar-hi a trenc d'alba. De sobte, una ombra se li llançà a sobre, s'aixecà davant seu i alguna cosa li banyà la galta.

—Vaja, Tord! Ets tu —en Pere acarona el cap del gos que dret a dues potes era tan alt com ell—. Guarda'ls, eh? Amic. Guarda'm la família.

L'animal quedà a terra i bordà repetidament per acomiadar l'amo. En Pere prengué les regnes llargues, posà el peu a l'estrep i pujà al carruatge. S'assegué damunt la pell de moltó i, enmig de la fosca nit, manà a la bèstia posar-se en marxa.

Abans de perdre's en la fosca, es girà cap enrere. Na Jerònima, amb el llum d'oli a la mà, el seguia amb la mirada, des del portal estant. Ell tornà al camí, on la negror ho dominava tot. La lluna gairebé no lluïa, però tant ell com el mul coneixien el camí a la perfecció, un camí que fins a sa Pobla era pla i en certa manera còmode si s'anava en carro. Tot i que hauria pogut dormir una estona, s'estimà més mantenir-se amb els ulls ben oberts, atent a qualsevol novetat.

En arribar a les primeres cases del poble en Pere respirà més tranquil. En Miquel, amb qui faria el camí fins a Inca, esperava vora l'església, tal com havien quedat, amb els barrils plens de peix.

Però l'amic no estava tot sol. El pagès reconegué de seguida la bota amb cames i sotana negra que l'acompanyava i no li feu gens de gràcia. Era mossèn Bernat Caldés, el vicari de sa Pobla.

—Sempre és molt millor colcar que anar a peu —sentí en Pere que comentava el capellà en aturar el carruatge—, i anar en companyia que sol per aquests camins de Déu. Tan insegurs!

El pagès botà del carro per ajudar l'amic a carregar els barrils. Saludà el vicari, que, sense tornar la salutació, s'apressà a pujar i ni tan sols s'oferí a ajudar-los.

—Què hi fa, aquí? —xiuxiuejà en Pere, perquè el mossèn no el sentís—. No m'agrada que vengui. Massa addicte al virrei i als d'alguna banderia que volta la contrada.

—Què volies que hi fes? —li contestà en Miquel—. En saber que havies de passar a cercar-me tot d'una s'hi ha apuntat.

Tampoc a mi m'agrada. Sempre sembla que en dugui alguna d'amagada. Però no m'hi podia negar.

El vicari, assegut a la bancada, al costat del lloc d'en Pere, esperava que el pagès i el peixater acabessin de carregar per reprendre el camí.

En Miquel pujà per la part posterior del carro i es feu un lloc entre gàbies i cossis; en Pere s'assegué en el tros de seient que no ocupava el cul gros del capellà. Així ubicats, sortiren de sa Pobla pel camí de Búger i repregueren la senda en direcció a Inca.

Vorejaren el llogaret de Búger i en un punt del camí travessaren el torrent per un gual de còdols, ran les pedres passadores per on la gent que feia el camí a peu anava quan portava aigua. Feia mesos que no plovia i el llit era sec.

—I la família com se troba, Pere? —demanà el vicari, com si res.

—Anam fent, mossèn Bernat, però el fill gran ha pres les terçanes. Les tremolors no han parat des de juliol passat.

—Ja me sap greu! Els que vivim tan a prop de l'albufera correm sempre el risc d'emmalaltir.

—Sí, és cert —afirmà en Pere, i tot seguit, apartant la vista del camí per mirar-lo a la cara malgrat la fosca, adoptà un posat greu—. Sobretot els que hi treballam a l'estiu. No entenc per què generalitzau. No vos hi he vist mai, dins les aigües de l'albufera —i per al seu interior hi afegí—. «Vós, a resar, sempre a cobri, tant si plou com si fa sol, i els pobres a conrear, de mala manera».

—Fill meu, cadascú té la seva missió a la terra. És així com ho vol Déu i així ha de ser.

En Pere, atent altre cop al camí, no es mossegà la llengua.

—Però els pobres patim gana, i vós passejau una bona panxa. No en deveu passar gens, de rusca.

El pagès no podia consentir aquell privilegiat eclesiàstic que obligava els seus feligresos a pagar el delme mentre ell es gratava

la panxa dient missa diària.

—Avui tens la llengua molt esmolada, Pere, i no te convé gaire —digué el mossèn, després d'arrufar les celles—. Com dius, no són bons temps per a ningú, i molt menys per a un llenguallarga com tu. Avui t'ho passaré per alt. Farem una cosa: com que me fas el favor de dur-me fins a Inca i veig que la malaltia del teu fill te té una mica sulfurat, m'oblidaré dels retrets i te faré una gràcia. En passar de nou per sa Pobla, atura't a la parròquia. Te donaré una bosseta d'encens, del que tenc per a la celebració de la missa dels diumenges. Com deus saber, és bo per espantar els moscards i és el que empren els senyors per protegir-se de la malaltia. N'hi ha que cremen sofre.

—És el que feim a casa —digué en Pere—. Ensofrar i posar herbes, perquè a altra cosa no arribam. Vos agraesco l'oferiment. Passaré demà migdia per la vicaria, just en haver deixat en Miquel. Tota ajuda és poca.

L'oferiment del mossèn el va fer callar. A més, era millor fer el viatge en silenci. Temorosos que les veus poguessin alertar les banderies que voltaven pels camins, varen restar muts. En Miquel assegut darrere, amb els cossis i els animals, ells dos a la bancada. Passaren entre sementers erms fins arribar a un espès alzinar on toparen de nou amb el llit sec del torrent. La frondosa vegetació dels brancals gairebé cobria el camí i augmentava, encara més, la percepció d'obscuritat. Entre la fosca més pronunciada una sensació desagradable l'envaí. Se sentia vigilat. Era just en aquell indret, quan el camí polsós es convertia en una via empedrada, on creia que es trobaven més desvalguts i on les possibilitats de ser atacats augmentaven. Tanmateix, passaren el bosquet sense que res succeís. Ningú no donà senyals de vida rere les soques de les alzines o les abundoses mates. Poc després, travessaren el camí d'Artà a Lluç, i en aquest punt giraren per la via anomenada d'Alcúdia. A mà esquerra, a un centenar de

metres del camí, entre les primeres clarors de l'alba que era a punt d'encendre el dia, podien entreveure les cases de Son Vivot.

Des d'allà avançaren, sotraguejant, per les roderes marcades al camí. Deixaren a mà dreta el portell que menava a Son Bosc i seguiren la sendera que davallava lleugerament, envoltant en tot moment el puig dalt del qual es trobava una petita ermita dedicada a Santa Magdalena.

Aviat arribaren a Inca i a trenc de dia ja eren al carrer del Mercat, disposats a ocupar el trast que el saig els guardava per parar el lloc de venda.

El vicari es mostrà agraït altre cop amb el pagès i, abans d'acomiar-se, li recordà que l'esperaria a la sagristia.

—T'ha dit què hi ve a fer, a Inca? —volgué saber, recelós, en Pere, després que el mossèn girés la primera cantonada.

—Li ho he demanat i ha fet l'orni. No m'ho ha volgut dir.

—No me'n fii gens d'aquest escarabat buiner. Ja és perquè els meus fills han de mester el remei que m'ha ofert! Si no, no me veuria el pèl. Miquel, descarreguem i anem per feina.

CAPÍTOL II

Setembre de 1520

Tornava a ser un matí assolellat, com tots els d'aquell setembre, més xafogós que de costum. Mentre el sol envaïa la vila i topava amb les parets de les cases, uns infants jugaven al carrer amb bolles de fang a toc i pam.

No gaire lluny d'on es trobaven, un enorme gos negre de pèl curt i tacte aspre, un animal massís i poderós d'ulls grans i ovalats, foscos, els guaitava ajagut a l'ombra. Regal de l'avi Xim, els acompanyava amb la mirada, amb un cert aire indolent, mentre s'entretenien jugant.

En Miquelet, un nin de poc més de set anys, de pell bruna, cabells castanys curts i ulls verds, resultava un bon amfitrió per a Clara. Amb tot, estava una mica molest amb la seva companya de jocs en veure com ella li guanyava les bolles quan un mes enrere ni sabia que existís aquest joc.

—He pensat que ja som amics i te puc mostrar un secret.

La nina, girant-se de cop i fent voleiar la cabellera morena que li queia arrissada sobre les espatlles, malgrat portar-la recollida amb un llaç blau cel, se'l quedà mirant i amb un somriure dissimulat li digué:

—Quin secret me vols mostrar? El que tu vols és no perdre més.

—No t'ho puc dir —en Miquelet s'estimà més desviar la conversa—. S'ha de veure. No és gaire lluny. Si vols hi anam.

Sense esperar resposta, recollí les bolles que restaven escampades pel terra, les posà dins el saquet de tela que li havia cosit la mare, agafà la mà de la nina i començaren a córrer pels

carrerons estrets. En Llamp no necessità que el seu amo el cridés. S'aixecà i partí darrere seu.

Era dijous, dia de mercat a la vila. El carrer per on volien escurçar el trajecte era ple de gent traginant amunt i avall entre les parades. Alguns venedors havien posat les taules a l'ombra dels noguers situats a banda i banda del carrer del mercat, i cridaven les excel·lències del poc que tenien per vendre.

Els infants, seguits no gaire lluny pel seu fidel guardià, s'afanyaren i s'esmunyiren entre la multitud esquivant la gent, sense amollar-se la mà l'un de l'altra. En Miquelet no volia perdre l'amiga. Li agradava que el veiessin en companyia de na Clara, arribada feia poc a Inca.

Es dirigiren carrer amunt fins arribar a les últimes cases, des d'on prengueren cap a l'església de Sant Bartomeu, el patró de la vila. Poc abans d'arribar-hi es desviaren i anaren a parar al peu dels molins fariners situats dalt del turó. Un pujol des d'on es dominava la petita conca entre el puig de Sant Bartomeu i el puig d'en Roure, per on transcorria el cabal de dos torrents, el de Can Tabou a la conca esquerra mirant cap a la serra de Tramuntana, i el del Rei, a la dreta. Des d'allà dalt els infants veien unes figures humanes, disminuïdes per la distància, que traginaven amunt i avall.

—Què fa aquella gent, Miquelet? —demanà, encuriosida, la nina.

—Recullen fang.

—Te'n vols riure de jo —contestà ella.

—No, és ben cert. Recullen fang per fer plats i tassons.

En Pau, el pare, li havia explicat que les terres argiloses d'aquella zona, sobretot les dels voltants del torrent de Can Tabou, servien per a l'elaboració de vaixelles. La bassa major que es divisava des del turó, formada per l'acumulació d'aigües en el clot fet per a l'extracció de l'argila, també era utilitzada per adobar-hi pells i llana.

—Just darrere aquell munt de terra seca, hi ha una altra bassa, la petita. No ho diguis, hi anem per refrescar-nos i jugar. Però els grans no ho volen. Diuen que ens podem fer mal. Que les aigües són molt brutes. Ens és igual.

Deixaren enrere els molins i, a uns metres, en una petita esplanada ocupada per un gran garrover, després d'amollar la mà de la nina i demanar-li que l'esperés, en Miquelet s'enfonyà entre les branques d'una mata i, tot orgullós, cridà a Clara.

—Vine, Clara! Mira!

La nina aviat se situà al seu costat. Al terra, amagada entre la mata llentrisquera, sobresortia una roca.

—Mira —repetí en Miquel—. Fins aquí arribà el nostre rei En Jaume. Veus, damunt aquesta pedra, l'empremta de la ferradura del seu cavall? Pegà un llongo des de dalt de les muntanyes que hi ha allà lluny.

A la roca hi havia un senyal semblant a l'empremta deixada sobre el fang per la pota d'un cavall. En veure-ho el neguit de na Clara es va esvaïr.

—Mon pare me mostrà aquest lloc —digué el nin, tot emocionat—. Me contà la història del nostre ben estimat rei. Me feu prometre que no en parlaria amb ningú. És el nostre secret. I ara també el teu.

En Miquelet narrà la història de com, no feia encara tres segles, el rei En Jaume havia arribat a Mallorca i com s'havia fet present a Inca per rescatar una bella donzella de les mans del sarraí que la tenia empresonada.

Mentre en Miquelet explicava el que sabia a na Clara i li anava indicant el que es divisava des de dalt del turó, per l'ampla esplanada que s'estenia als seus peus, talment una mar d'aigües daurades formada pels rostolls del blat que s'havia segat durant l'estiu, hi transitava un carro carregat de garbes fins a dalt. Anava estirat per un mul somerí de color blanquinós i seguia el camí en direcció als molins.

El carreter, de físic eixut, alt i magre, de pell colrada, amb la roba polsegosa i un pedaç blanc fermat al cap per protegir-se del sol, anava camí amunt menant la bèstia, que estirava la càrrega disposada per l'home.

Mentre en Miquel i na Clara s'asseien sota l'arbre per contemplar les muntanyes situades prop d'Inca, en Llamp deixà anar un lladruc i fugí escapat pel camí en direcció al traginer, que lentament s'acostava.

—On va, en Llamp, ara? —demanà na Clara.

—Ha ensumat en Blai i l'ha conegut. Mira tu si és intel·ligent, el meu ca. Tan lluny i sap qui mena el carro —contestà, tot cofoi.

En Llamp l'havia reconegut, sí. El carreter era, en efecte, en Blai Reixac, amic del pare d'en Miquelet. Mentre el gos s'allunyava turó avall, una veu ressonà.

—Ei, tu. Què hi feis, aquí? No sabeu que l'arbre és nostre i que unes ninetes com vosaltres no s'hi poden posar, a l'ombra?

En Miquelet es girà i veié en Llorenç, un jovencell ceapat, que tenia tres anys més que ell i era dues vegades més alt, amb els cabells negres i embullats. Duia pantalons de tela basta, apedaçats i doblegats just per sobre dels genolls, una camisa esparracada i un somriure murri d'orella a orella. En Llorenç era un individu de qui en Miquelet s'estimava més no sentir ni l'olor. Anava acompanyat dels de la seva colla. Els coneixia tots. En Joan, el més forçut dels quatre, armat sempre amb un pal d'ullastre; en Macià, un pèl-roig espigat i esprimatxat, i n'Andreu, el menut. Descalços i bruts, sempre seguien en Llorenç per tot arreu. Talment una guarda de moixos salvatges s'acostaren pel darrere. L'oreig en aquell indret bufava de cara als al·lots i el gos no n'havia sentit l'olor.

Mentre en Llamp arribava on era en Blai, el seu amo es veia assetjat per una colla de brètols. Na Clara, sorpresa pels quatre bergants, llançà un crit que gairebé no sentí ningú. L'animal, però, després de saludar al traginer amb un lladruc, aixecà el cap

en direcció als infants i en ensumar el perill que corrien tornà enrere. En Llorenç, veient com el gos arrencava a córrer bordant cap on es trobaven, esclafí una riallada i d'una manotada prengué la cinta color blau cel que coronava els cabells de na Clara. Sense discutir gaire, els nouvinguts emprengueren una ràpida retirada turó avall, en sentit contrari al del gos.

—Llamp, deixa'ls! Vine aquí! —cridà en Miquelet.

L'animal es deturà, aixecà les orelles i optà per no fer gaire cas a les paraules del seu amo, que li ordenava deixar d'encalçar els atacants. Decidit, l'animal sortí corrents cap a la colla d'en Llorenç, que seguia fugint davant el perill.

—Ves, Llamp, du'l! —cridà en Blai Reixac, el carreter, del camí estant.

Els agressors se separaren i cada un procurà córrer tant com podien les seves cames. El gos escollí la seva víctima. En Llorenç. L'encalçà i, en tenir-lo a l'abast, talment una presa de caça, li saltà a sobre i el llançà a terra sota el seu pes. L'animal grunyí i quan un instant més tard en Llorenç, estirat panxa enlaire, obrí els ulls, es trobà, aterrit, el gos cara a cara, amb l'alè de l'animal que li entrava pels narius i la bava que li queia a sobre. Espaordit, en Llorenç deixà anar un crit que omplí la vall. En sentir-lo, en Joan, alt i gros com pocs i amb els braços i cames plens de crostes, girà sobre les seves passes i amb el garrot d'ullastre copejà amb força l'espatlla de l'animal. En Llamp gemegà de mal, es regirà i bordà a qui li havia pegat. Li ensenyà els claus amb el barram estret i a punt estigué de tirar-s'hi a sobre per mossegar-lo. En Llorenç, aprofitant la situació, s'incorporà de nou.

—Llamp, vine aquí, t'he dit! —cridà en Miquelet. Decidit a prendre part en la baralla, ràpid, es desfermà la fona d'espart que portava subjectada a la cintura, prengué una pedra del terra, la col·locà en el trau de la bassetja, donà just dues voltes per damunt del seu cap i amollà un dels dos extrems de la corda.

Una fuetada feréstega ressonà com un tro i la pedra sortí amb tanta força que en un no-res impactà en el cap d'en Llorenç—. Au, jas! —tornà cridar el nin amb la cara tenyida per la ràbia, en veure com els que els havien amenaçat volien escapar-se pendent avall.

En Llorenç caigué amb tot el seu pes. Rodolà per terra i xisclà pel dolor de l'impacte. Perdé l'alè i en provar d'aixecar-se les cames no l'aguantaren. Els amics es returaren. Estirat panxa enlaire, el ferit plorava. Mentre el recollien, es tocà el cap amb les mans i les retirà xopes de sang. La cinta que acabava de prendre estava feta un manyoc i en un instant canvià el color cel blau per un color negrós. El color de la sang sobre la tela.

El bergant, enrabiàt, potser més per haver quedat en ridícul davant la seva colla que pel mal físic que sentia, renegava i jurava venjança. Havia estat humiliat per un passerell.

—Prepara't, Miquelet, aquesta te la torn! Vadéu si te la torn — cridava mentre corria per uns terrenys irregulars, carena avall, ajudat pels companys—. T'ho faré pagar molt car! —repetí, amenaçant.

Dalt del pujol, en Miquelet i na Clara escapaven corrents cap a la vila amb el gos al darrere. Passaren al costat dels molins, assoliren l'entrellat de carrers, traspassaren l'aldarull del mercat i arribaren, suats i cansats per la carrera, a casa d'ella.

Entraren esperitats, com un cap de fibló, i hi trobaren el pare de na Clara conversant amb un altre home, alt i eixut, molt ben vestit amb una camisa llarga. Tots dos envoltaven un bell bufet de cames tornejades, amb incrustacions precioses d'ivori i tiradors de ferro forjat. Ocupaven el centre de la cambra. La resta del mobiliari estava format per uns prestatges replets de llibres que omplien les parets de l'estança, quatre cadires de braços amb seient i respall de cuir treballat i un cofre, obert, folrat de vellut, que contenia llibres i pergamins.

Els dos homes, que consultaven uns mapes, els saludaren molt breument mentre els allots passaven vora seu cap al pati interior.

En Miquelet mirà de cua d'ull el que els homes examinaven i quedà amb la boca oberta davant la visió del que el pare de na Clara tenia a les mans i del qual, pel somriure que manifestava, semblava molt satisfet. El nin es returà i quedà contemplant les imatges de vius colors que contenia. Es tractava d'unes làmines de pergamí enganxades a unes taules de fusta.

—Hola Miquel. T'agrada l'atles?

—El què? —interrogà l'infant, sorprès—. Què deis l'amo en Jaume? Ah, els dibuixos? Són preciosos. Què signifiquen?

—Era l'univers dels nostres avantpassats —respongué el llibreter mentre senyalava els elements que componien la làmina—. Un compendi dels sabers d'aquell moment. Hi trobam la cosmografia, el calendari lunar, les festes de tot l'any, la rosa dels vents, els símbols del zodíac, els diferents mars i oceans. Ciutats abanderades, figures humanes, rius, fauna i flora. Des de les muntanyes conegudes fins a les terres més llunyanes. La península Aràbiga, l'Índia, on arribà Alexandre el Gran, o les fabuloses terres de Catai, descrites pel viatger venecià Marco Polo.

L'atenció d'en Miquelet fou màxima davant les paraules del llibreter.

—Mira, aquí, al ponent de la Mediterrània, hi ha Mallorca —i l'home assenyalà al mapa un dibuix en què predominaven els colors de la senyera del rei En Jaume, el de la llegenda de la pota del rei, segons li havia mostrat el pare.

El nin restà embadalit davant la proliferació d'imatges, per la quantitat de figures, per les ciutats dibuixades amb el símbol d'un castell rodó, com ho era el castell de Bellver, que havia visitat en certa ocasió acompanyant el pare. De cop, algú li estirà els darreres de la camisa. Era na Clara.

—Venga, anem. Has vingut a veure mapes o a jugar amb mi?
—demanà ella amb un cert posat emmurriat.

—Ep, deixa que en Miquelet passi gust —digué en Jaume de Galiana a la seva filla, amb una rialla a la boca. Amb un gest afectuós i tendre hi afegí—: de seguida ve amb tu. No passis ànsia, no te'l raptarem.

Al cap de poc, meravellat per la visió, en Miquelet sortí al pati cobert per un esponerós emparrat que, en aquella època de l'any, donava ombra i raïm. La nina li oferí aigua de la cisterna situada al seu bell mig. En haver begut els primers glops, en Miquelet es veié empès a entrar a la cuina i d'allà a la botiga. La nina li mostrà una taula pastera i un cubell gran ple de farina. A sobre de la taula, situada en un racó de la cambra, una munió de dolços i pastissos diferents esperaven per ser engolits i acabaren de deixar en Miquelet bocabadat del tot. Les dolces aromes de la sala eren intensíssimes i li omplien els narius.

—És que a casa estam de celebració —va dir ella, tota gojosa, assenyalant el menjar.

—I què celebrou? —demanà el nin—. Si se pot saber. Qui fa festa?

—Tots en feim. Commemoram l'any nou.

—Què dius? Me prens el pèl? —abstret, confós, el nin no acabava de creure's el que veia ni el que sentia—. L'any nou no és ara, al setembre. És al gener.

—Els cristians el celebrou el gener —digué ella, amb un somriure enigmàtic—. Nosaltres festejam el Roix ha-Xanà, l'any nou, dos dies abans de l'inici del mes hebreu de tixrí.

El nin no donava crèdit al que sentia. Havia pensat revelar un gran secret a l'amiga en mostrar-li la petjada del cavall del rei En Jaume i resultava que na Clara n'hi deia un de més gran. Un de perillós. Eren jueus. I allò, pel que havia sentit dir, era un dels majors pecats que algú podia cometre.

—Però no ho pots dir a ningú Miquelet, jura-m'ho —implorà ella—. Ni als meus pares. Si saben que t'ho he contat me castigaran i no ens podrem veure mai més. Ha de ser el nostre secret.

Davant els precés, el nin jurà no desvetllar-lo mai. Havia sentit parlar dels jueus a la gent que freqüentava el celler de la mare, que s'hi referien com a éssers malèfics. L'encarnació del dimoni. Però ni na Clara, ni el seu pare, ni la seva mare no tenien ni banyes ni cua. No podia ser que els jueus fossin tan dolents com deia la gent!

—És ara —continuà na Clara, un cop havia quedat palesa la necessitat de guardar silenci—, quan ens reunim amb la família i amics i ens menjem els dolços. És per això, que t'he convidat. Perquè ets el meu amic.

La nina assenyala la munió de pastissos exposats sobre la pastera.

—Així tendrem un inici d'any endolcit. Menja, menja el que vulguis!

En Miquelet, en agraïment, se li apropà i li feu una besada a la galta. La nina mostrà un tendre somriure.

—Amics! —exclamaren tots dos alhora i es posaren a riure per la coincidència.

S'acostaren a la taula parada i s'afartaren d'ametllats fets amb mel, bunyols i rubiols i pastissos de pasta fullada. Fora d'aquella casa es passava molta rusca. Eren temps d'escassetesa i gana.

CAPÍTOL III

Setembre de 1520

A la sala tots dos homes parlaven amigablement. En Jaume Galiana havia rebut amb alegria la sobtada visita del seu amic Ahim ben Salema, Gabriel Murta segons les cèdules falsificades que l'acreditaven com a mercader retornat a l'illa des de Florència. N'Ahim era un home de mitjana edat, d'aspecte molt digne i dolços ulls verds, nas ganxut i barba acabada en punta.

—Com pots veure, l'he trobat —feu el llibreter, cofoi—. M'ha costat. És una de les poques còpies de l'Atles de Cresques que resten intactes.

Cresques Abraham, a qui es referia en Jaume, havia nascut al call de Ciutat dos segles abans, i sota la protecció dels reis de la Corona d'Aragó s'havia dedicat a la construcció d'instruments nàutics i a l'elaboració de cartes geogràfiques. El seu treball havia assolit tanta fama que havia estat reclamat fins i tot pels mateixos reis de França i Portugal.

—Una meravella, i molt ben conservat, per cert —va dir en Gabriel—. Anirà molt bé per als meus propòsits. Sens dubte serà del gust dels Mèdici.

L'atles il·lustrat davant del qual es mostraven gojosos, i que havia deixat embadalit en Miquelet, era una excel·lent mostra de la cartografia mallorquina. En el passat, Mallorca havia disposat d'una escola especialitzada en les arts de la il·lustració de planisferis, mapes i cartes de navegació, elaborats, en sa majoria, per membres de la comunitat jueva.

—Tu sempre mercadejant —el llibreter feu broma—. Quan te'n cansaràs?

—Mai. És la meva feina. A més, no puc descansar —respongué en Gabriel—. La sang m’ho reclama. No puc deixar de banda la nostra gent, i si amb l’Atles aconseguixo contentar els senyors de Florència, benvingut sigui.

—Si no fos per la noble causa que te guia diria que, tot i el guany que me comporta vendre’l, la compra sembla un caprici.

—Escolta, tu! —digué el mercader, i els llavis apuntaren un petit somriure—. Tinc un bon motiu per adquirir-lo.

—No ho dubt —digué en Jaume, mentre se sumava al somriure—. No pretenia molestar-te amb el comentari. Sé per què el vols.

L’alegria dels dos homes era més que evident.

—Sens dubte servirà per complaure a qui tants jueus ha acollit a les seves terres —digué n’Ahim ben Salema, amb la mirada perspicaç d’un home de món—. I ja que parlam de diners, em pica la curiositat: qui compra llibres en temps de gana, a part d’un tronat com jo?

—No te pensis —en Jaume es tombà cap a l’amic i abaixà les celles—. Qui passa gana és el poble i aquest no en sap, de llegir. Els que en saben continuen comprant-los. Sobretot llibres especialitzats. A Ciutat, doctors en lleis, mercaders o notaris són els millors clients. Un notari me pagà una petita fortuna per una de les primeres edicions impreses de la Bíblia. Un caprici que m’ha costejat les despeses del trasllat de Ciutat a Inca, i que m’ha permès arreglar el casal on ens trobam.

—I a part de la Bíblia, què compren? —demanà el mercader, curiós, mentre pegava una ullada a la sala plena de llibres.

—Autors clàssics, com ara Ciceró, Gai Sallusti, Porfiri o sant Agustí.

—Veig que en tens una gran col·lecció —continuà n’Ahim, en un to cordial.

—Tots a la venda! —bromejà en Jaume.

El mercader tafanejà entre els prestatges, en els quals pogué veure exemplars com ara el *Llibre de bons amonestaments*, del savi Anselm Turmeda; una *Història d'Alexandre el Gran*; l'*Arbor Scientiae*, de Ramon Llull; *La faula*, de Guillem de Torroella, i alguns exemplars de la *Rudimenta grammaticae* de Joan de Pastrana, dels impressors mallorquins Bartomeu Caldentei i Nicolau Calafat.

—Un bell compendi de la saviesa humana —digué, mentre passava la mà per sobre els llibres, acariciant-los.

—Així és. La majoria comprats per senyors que no en llegiran una línia —digué en Jaume, encongint-se d'espatlles—. Però no és el meu problema. Procur donar-los el que me demanen. Per a mi mantenir una col·lecció com aquesta, a més d'una gran despesa, significa tenir bons contactes amb altres llibreters i impressors. No tan sols de Mallorca. I tenir l'orella parada per quan algun senyor d'aquests es mor. Els hereus no solen sentir la mateixa devoció pels llibres. La majoria cerquen desfer-se'n. Aleshores és quan entr en acció.

—Interessant.

—En el futur m'agradaria ampliar el negoci —continuà el llibreter, amb un mig somriure a la boca—. Posar en marxa un taller, com el que tinc a Ciutat. I si trob mà d'obra qualificada que m'ajudi, fer que en els obradors situats al pati de darrere puguem enquadernar i restaurar llibres i manuscrits antics.

—Una altra cosa —el mercader feu una pausa, canvià l'expressió de la cara, posà semblant seriós i continuà—. No he vingut tan sols per comprar-te l'Atles. Estic molt amoïnats. Per tu i pels teus. Els vents que bufen per l'illa no són favorables per a gent com tu.

—Anam molt alerta —es va defensar en Jaume, amb to sec.

—I? No n'hi ha prou. La Inquisició cada cop estreny més —l'advertí n'Ahim—. A tu i a molts prohoms de bé que us heu encaparrotat a seguir vivint sota la capa de la conversió.

—La Confraria de Sant Miquel ens aixopluga —respongué en Jaume, eixut, mentre s’asseia en una de les cadires que ocupaven l’estança.

—Ho sé. I si ho sé jo, que visc allunyat de Mallorca, se’m posa la carn de gallina només d’imaginar què en deu saber la Inquisició —l’expressió del mercader s’endurí mentre recolzava les mans sobre la taula—. No us podeu fiar ni dels criats. Feis-me cas. Acompanyau-me a Liorna. El navili ens espera al port de Ciutat llest per salpar. La teva cosina estarà molt contenta de tenir-vos a casa. Allà podràs reprendre els teus negocis. Florència és una terra molt més segura que no Mallorca.

—Mallorca és ca meva, Gabriel. Cals meus pares —respongué en Jaume, amb un cert fervor—. Dels nostres avantpassats. Em neg a abandonar-la. Quin Déu pot ser tan cruel que permeti que els seus fidels ataquin i matin els seus veïnats? Amb quin dret poden foragitar-nos o portar-nos a la foguera? Anam alerta. Molt alerta, i en certa mesura comptam amb l’ajut de les autoritats.

—Sí, però des que el rei Ferran organitzà la nova Inquisició — a n’Ahim li brollaven les paraules de la boca—, des que la inquisició castellana governa les terres catalanes, la intolerància religiosa s’ha fet més patent. Conversió o mort. Al cap i a la fi el que volen es quedar-se les nostres fortunes.

—I per afegitó, l’atemptat fallit a l’inquisidor Navardú no ajuda gens la nostra comunitat —digué en Jaume, preocupat—. S’estan extremant les mesures. Així i tot, no ens queda més remei que confiar en els nostres jurats i que arribaran a convèncer Sa Majestat. Esperem que acabin per foragitar els inquisidors de Mallorca.

—Però en quin món vius, Jaume? —exclamà l’amic, amb cara d’afectuosa preocupació—. Les protestes contra en Navardú només serviren perquè el traslladessin al tribunal de Barcelona.

Pels informes que en tinc, el nou inquisidor, Arnau Albertí, no sembla millor.

—L'emperador Carles ha d'entendre que si les fortunes més poderoses abandonen els seus dominis repercutirà sobre l'economia del regne.

—No anam bé, Jaume! —cridà el mercader davant l'entestament de l'amic—. Treu-te del cap que la cosa millori. Pensa en la dona i en na Clara. Veniu a Florència.

—Nosaltres quedam! —i li adreçà un somriure estrany. Trist.

En Jaume notà com l'amic li clavava la mirada i li cridava:

—Mira que ets tossut! Vos hi va la vida! Ara és l'hora de partir, Jaume!

—I qui ens assegura que a Florència no passarà com arreu? —preguntà amb impaciència—. Ningú ens vol, Ahim. Desenganya't tu també. Estam condemnats a viatjar, errants, d'un indret a un altre. Si he de partir definitivament vull esperar. Ja t'he dit que Mallorca és la meva terra. Saps? Al port de Ciutat arriben vaixells amb noves que parlen de la descoberta d'una nova terra. D'un tal Cristòfol Colom, que ha descobert un nou món. Tal volta sigui un bon destí. Qui sap si serà realment la terra de la Nova Jerusalem.

—No flastomis! —digué en Gabriel amb la mirada esverada per les paraules de l'amic—. De terra promesa només en tenim una: Jerusalem. La dels nostres avantpassats. El nostre poble no viurà en pau fins que no retornem de la diàspora, tots junts, a la casa de Jerusalem. En això faig feina. Del que dius d'aquest mariner, el tal Colom, n'he sentit a parlar. És cert que una ombra de misteri l'envolta. Li deien el Genovès, però també he sentit a dir que era un convers mallorquí, un dels nostres. Ningú me n'ha tret clarícia.

La conversa es veié interrompuda momentàniament per l'entrada de na Dolça, l'esposa d'en Jaume.

La mare de na Clara era una dona jove, de llargs cabells castanys, que li arribaven als malucs. Un bell somriure deixava a la vista unes dents grans, blanques, quasi perfectes. De coll llarg, pell clara, cos esvelt i ulls ametllats, aparentava una certa fragilitat.

—Què passa? —demanà—. Vos senten cridar des del fons del corral.

—El teu marit, que és un tossut —digué, nerviós, el mercader—. No canvia de parer ni que el matin.

—Ah! Això és tot? —digué na Dolça, intentant treure ferro a la discussió. Llançà una mirada al parent i amb un somriure als llavis afegí—: Però això tu ja ho sabies. No te deu venir de nou. Per cert, supòs que avui quedes a casa.

—Davant la teva rogativa no m’hi puc negar —feu ell mentre reia per sota el nas—. A més, tinc una altra visita per fer.

—Te prepararem una cambra. Quedaràs avui com a mínim. Així celebrarem l’any nou.

—Ho faré encantat, estimada cosina. Ja us he dit que també he vingut fins a Inca per un altre assumpte —es girà cap a en Jaume, que continuava assegut—. Amb l’enrenou dels últims mesos el baró de Pedraforta s’ha establert de manera momentània a Inca. És un noble d’arrels eivissenques casat amb una dona d’aquí. Tot i que és una mala peça vull oferir-li els meus serveis. Pretén mercadejar amb Catai a la recerca d’espècies i sedes. Té prou influències a la Cort i no vull perdre l’ocasió de fer-hi negocis.

—El conec —afirmà el llibreter, sorrut—. Me n’han parlat i per a res de bo.

—Idò no cal que et digui res més. Aneu-hi alerta. Passaré per casa seva i en acabar tornaré per quedar amb vosaltres fins demà. A Ciutat hi tinc negocis per resoldre.

—Així m’agrada —digué na Dolça, riallera—, que la família ens visiti. En Jaume està massa preocupat i és bo que trobi amb

qui parlar amb confiança. Li diré a la criada que disposi la cambra dels convidats.

I assenyalant l'Atles, afegí:

—Veig que a la fi t'ha trobat el que cercaves.

—Així és. Una peça excel·lent. —En Gabriel feu una pausa breu i després continuà—: Vull que sàpigues que no només hem parlat de l'Atles. Intent convèncer el teu marit perquè abandoneu Mallorca. Per la Inquisició. Si us plau, Dolça, no us fieu de ningú. De ningú.

—Serà el que Jhavè vulgui —comentà el marit, abans que ella digués res.

En aquell moment, algú tocà la baula de la porta del carrer. Tots tres es miraren estranyats i mentre els homes guardaven silenci, la dona anà a obrir. La tensió es rebaixà quan ella exclamà, contenta, en veure qui tustava:

—Hola, Pau! Entra, entra, home! No et quedis al carrer, que hi fa molta calor.

El nouvingut passà i saludà.

—Bon dia, Pau. Gabriel, te present un bon amic —feu Jaume Galiana aixecant-se del seient—: en Pau Casesnoves, cirurgià i antic batle de la vila. Pau, ell és en Gabriel, un familiar vengut de mar enllà —digué el llibreter.

—Encantat de conèixer-vos —en Pau allargà la mà i tots dos encaixaren.

—Passava per aquí, camí de casa. Venc de visitar l'esclau d'en Pere Torrens. L'altra nit li pegaren una coltellada en una brega.

—I és greu?—s'interessà na Dolça.

—Se troba millor, però m'agrada visitar els malalts. També he vengut per una altra cosa. Pel llibret de profecies... —feu en Pau, deturant-se abans de dir el títol davant un desconegut—: ...*La tresca i la verdesca*.

—Però... Que no és proscrit? —demanà abaixant la veu el mercader, somrient.